

отримано врожай 50 пудів насіння з десятини, в Андріївській сільськогосподарській школі, де культивували квасоллю двох сортів Диво Франції та Імператор Вільгельм.

Член правління Костянтиноградського товариства Т.П. Єременко відзначила, що товариство з питань насінництва Костянтиноградського сільськогосподарського товариства розпочало організацію насінного господарства та почало вирощування квасолі сорту Диво Франції. Завідувач насінним господарством Полтавського сільськогосподарського товариства Д.М. Богаєвський повідомив, що займається вирощуванням квасолі сортів Мондор та Імператор Вільгельм на 2 десятинах.

Таким чином, приділена увага проблемі насінництва квасолі з боку Київського Агрономічного Товариства та Департаменту Землеробства, значною мірою сприяла організації її вирішення. Відбулося забезпечення земств, сільськогосподарських товариств, а також окремих господарів кращими сортами та оригінальним насінням квасолі. Склалися детальні звіти до Департаменту Землеробства про результати дослідів та сільськогосподарську придатність культури на дослідних станціях, полях при фермах, у приватних господарствах дослідних посівів квасолі. Всебічно вивчали заходи агротехніки, застосування удобрювальних туків, сівозміни тощо. Застосовували та розповсюджували кращі заходів щодо вирощування культури в господарствах та надавали допомогу установам та окремим господарям під час проведення дослідів.

Проведено поглиблене ознайомлення студентів в учбових установах Департаменту Землеробства з досліджуваною культурою та найпростішими способами отримання із неї різноманітних продуктів. Включено до програми курсів для народних вчителів з садівництва та городництва відомості про рослину. Також проводили періодичне зібрання відомостей про нові види та сорти квасолі, що з'являлися на ринках у західній Європі та інших країнах. Вивчали результати досліджень з розведення в Росії найбільш цінних сортів та видів квасолі, для яких кліматичні умови країни були сприятливими.

НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПРОФЕСОРА В.Г. БАЖАЄВА НА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ КУРСАХ ПРИ КИЇВСЬКОМУ ТОВАРИСТВІ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА І СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

Сиченко І.А.

Національна наукова сільськогосподарська бібліотека НААН (м. Київ)

Характерною особливістю галузевих товариств була організація сільськогосподарських курсів для фахівців та сільського населення. Одним із перших серед ініціаторів їх проведення – Київське товариство сільського господарства і сільськогосподарської промисловості. Відкриття курсів відбулося 15 жовтня 1901 р. до 25-річниці діяльності товариства. У різні роки

Раду курсів очолювали професори Київського політехнічного інституту: М.І. Коновалов (1901–1903), А.В. Ключарьов (1904–1912), з 1913 р. – голова товариства Ю.Л. Давидов.

У 1903 р. 15 дійсних членів Київського товариства сільського господарства і сільськогосподарської промисловості перейшли до інших провінційних сільськогосподарських товариств, 10 – вибуло через несплату членських внесків, тому до його складу вибрали 17 осіб, серед яких професори: В.Г. Бажаєв, В.Є. Чернов, М.І. Коновалов та інші. Ключовим науково-організаційним питанням для Товариства залишалося проведення сільськогосподарських курсів, які не були постійними і потребували отримання щорічного дозволу. Цього навчального року дозвіл від Ради на їх проведення був наданий пізніше. Крім того, учасники курсів не могли, як раніше, користуватися навчально-допоміжними посібниками КПП. Поточного року дещо змінилися правила, які розширювали повноваження генерал-губернатора щодо курсів. Слід виділити предмети, які викладалися обов'язково: 1) хімія, яка містила відомості з фізики – М.І. Коновалов; 2) ботаніка – Є.Ф. Вотчал і Р.В. Заленський; 3) зоологія – Ю.М. Вагнер; 4) сільськогосподарська економіка – В.Г. Бажаєв і В.Є. Країнський; 5) загальне землеробство – А.В. Ключарьов; 6) рослинництво – М.К. Малюшицький; 7) тваринництво – С.А. Іванов; 8) вчення про сільськогосподарські машини; 9) будівельне мистецтво – О.Р. Кобецький. Політична економіка не вивчалася цього року. Додаткове значення мали: фізика – А.М. Яницький та А.М. Динник; геологія – М.П. Чирвинський; метеорологія – К.М. Жук; садівництво – М.Є. Софронов; лісівництво – В.Я. Добровлянський. Тобто, загальна програма курсів була спрямована на підготовку працівників у галузі сільського господарства.

Усвідомлюючи важливість науково-методичного забезпечення, викладачами з кожного предмету були розроблені відповідні програми. Так, В.Г. Бажаєв розробив програму зі вступу в сільськогосподарську економіку, яка складалася з шести пунктів та включала всю тематику необхідну для розуміння самого предмету та його основних понять:

- Предмет, його складова і поділ науки про народне господарство.
- Вчення про виробництво. Фактори виробництва. Фактори природи, праці та капіталу.
- Вчення про підприємства. Розподіл підприємств за господарськими та технічними ознаками.
- Вчення про обмін. Мінова цінність. Гроші і їх значення. Поняття про ринок. Види ринків. Ринкова ціна. Кредит і його значення.
- Вчення про розподіл. Поняття про дохід. Валовий і чистий дохід. Різні види доходів, заробітна плата, процент на капітал, підприємницький прибуток і земельна рента.
- Вчення про споживання. Склад споживчого товариства. Розміри і характер споживання різних суспільних груп. Споживча кооперація.

Доречно відмітити, що більше годин надавалося на вивчення загального курсу «сільськогосподарська економіка», тому навчальний план складався з 15

пунктів в які В.Г. Бажаєв намагався включити найважливіші теми предмету. Таким чином, викладач старався ознайомити слухачів з сільськогосподарською економікою та розкрити основні складові предмету. Коротко зазначимо основні пункти програми.

1. Предмет, склад і поділ сільськогосподарської економіки на розділи.
2. Вчення про виробництво та його фактори.
3. Фактор природи. Закон спадаючої дохідності. Поняття статистики.
4. Фактор праці і особливості положення цього фактору в сільськогосподарському виробництві. Наймана праця в сільському господарстві.
5. Капітал, як фактор сільськогосподарського виробництва та його класифікація.
6. Загальний огляд вчення про підприємства. Розподіл сільськогосподарських підприємств за економічними та технічними ознаками.
7. Розподіл підприємств за розмірами.
8. Типи внутрішньої організації сільськогосподарських підприємств. Системи господарства, землеробства і рільництва. Класифікація найважливіших систем землеробства.
9. Розподіл сільськогосподарських підприємств за ознакою причетності до землі. Форми землеволодіння.
10. Приватне землеволодіння і його значення.
11. Мобілізація земельної власності і заборгованість землеволодіння.
12. Общинне землеволодіння, його особливості і значення.
13. Форми землеволодіння. Особливості особистого та орендного користування землею. Різні види термінової оренди. Вічно спадкова оренда.
14. Відношення сільськогосподарських підприємств до збуту. Світовий ринок і його значення для сільського господарства. Вплив умов збуту на організацію сільськогосподарських підприємств. Схема Тюнера.
15. Значення сільськогосподарської економіки для правильного налаштування системи заходів, направлених на підйом сільського господарства. Відносне значення системи сільськогосподарських заходів – агрономічної допомоги населенню та її види.

На основі викладеного вище, можна зробити висновки, що розроблена програма включала всі важливі теми з даного предмету. Керуючись нею, викладач прочитав повний курс лекцій з сільськогосподарської економіки та надав достатні теоретичні знання для подальшого застосування їх на практиці.

Відмічаючи доцільність самих занять з сільськогосподарської економіки, необхідно зазначити, що Володимир Гаврилович частину з них проводив у формі бесід. Більшість слухачів доповідали на теми більш знайомі з практики та підготовлені на основі літератури з фондів бібліотеки курсів. Слід зазначити, що обговорення здійснювалося на актуальні теми: «Питання про відхожих сільськогосподарських робітників», «Організація Чернятинського маєтку Львової в Подільській губернії», «Сільськогосподарська кооперація», де порушувалися також питання про форми найму і заробітну плату, капітал,

системи господарства і рільництва, роль ринку, організація технічно-заводських підприємств тощо. Після закінчення курсів у 1913 р. В.Г. Бажаєв за станом здоров'я звільнився, а на його місце Радою були вибрані А.Г. Гаршин і А.І. Ярошевич.

Отже, підсумовуючи викладений матеріал, приходимо до висновків, що організовані сільськогосподарські курси при Київському товаристві сільського господарства і сільськогосподарської промисловості, незважаючи на обмеженість коштів і тимчасовий характер діяльності, надавали висококваліфіковану теоретичну підготовку працівникам сільського господарства.

ДОСВІД ВИКЛАДАННЯ КУРСУ «ІСТОРІЯ НТУ «ХПІ» У НАЦІОНАЛЬНОМУ ТЕХНІЧНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ «ХАРКІВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ»

Скляр В.М.

*Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут» (м. Харків)*

У сучасній українській історії науки і техніки чільне місце посідають дослідження, присвячені історії становлення та розвитку технічних наук та вищої технічної школи в Україні. Для популяризації досягнень української науки та освіти важливе значення має викладання у вищій школі України не лише загального курсу «Історія науки і техніки», але й спецкурсів з історії окремих вищих навчальних закладів. Першим університетом у сучасній Україні, де розпочалося викладання його історії став найстаріший вищий навчальний заклад – Національний університет «Києво-Могилянська академія».

Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» є прямим спадкоємцем найстарішого у Наддніпрянській Україні вищого технічного навчального закладу – Харківського практичного технологічного інституту (ХПТІ), створеного ще 1885 р. За свою багатолітню історію НТУ «ХПІ» перетворився у провідний університет України, де сформувався та успішно діють близько сорока наукових шкіл переважно у галузі технічних наук. ХПТІ фактично започаткував мережу вищих технічних навчальних закладів не лише в Харкові, але й на території всієї Лівобережної України (більше 10 вишів).

У 2004 р. в НТУ «ХПІ» за ініціативою тодішнього ректора університету, професора Леоніда Леонідовича ТОВАЖНЯНСЬКОГО створено першу в Україні спеціалізовану кафедру історії науки і техніки. Окрім читання основного курсу «Історія науки і техніки», колективом кафедри розроблено, а з 2015 р. розпочато викладання спецкурсу «Історія НТУ «ХПІ» на факультеті технологій органічних речовин, а також на факультеті бізнесу та фінансів.

Розробка цього курсу опирається на науково-дослідну роботу кафедри. На кафедрі історії науки і техніки виконується науково-дослідна тема